

УКРАЇНА В СИСТЕМІ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

УДК 94 (477) + 94 (4) "XXI"+82-4

Леся Алексієвець

УКРАЇНА–ЄВРОПА–СВІТ: “ЄДНІСТЬ У РІЗНОМАНІТТІ” ЯК ВІДПОВІДЬ НА ВИКЛИКИ ХХІ СТ. (ЕСЕЙ)

У статті пропонується авторське бачення “єдності у різноманітті” як відповіді на виклики сьогодення в просторовому концепті Україна–Європа–Світ.

Ключові слова: Україна, Європа, Світ, єдність, різноманіття, Людина.

Цьогоріч Нобелівську премію миру отримав Євросоюз. За “історичну роль в об’єднанні Європи”, “за понад шістьдесят років, присвячених утвердженню миру та примирення, демократії та прав людини в Європі” [1; 2]. Це укотре уже організація отримує Престижну премію (Інститут міжнародного права (1904, як одна із перших установ, що визначили принципи міжнародного права, зробили його кодифікованим, запропонували шляхи рішення міжнародних проблем), Міжнародне бюро миру (1910, за організацію конференцій з роззброєння), Міжнародний комітет Червоного хреста (1917, за діяльність із поліпшення становища військовополонених), ..., ООН/Кофі Аннан (2001, за їх роботу задля краще організованого і мирного світу), МАГАТЕ/Мухаммед аль-Барадаї (2005, за зусилля із запобігання використанню атомної енергії у військових цілях й із забезпечення її застосування в мирній справі у максимально безпечних умовах), Міжнародна група експертів з питань змін клімату/Альберт Гор (2007, за їх зусилля, спрямовані на поширення більшої кількості знань про зміну клімату, що відбувається за вини людини та за закладання основ тих мір, що необхідні для боротьби з такою зміною) [3]), та характерно інше – те, що мир сьогодні набуває особливого резонансу як такий стан буття, у якому кожний народ може розвиватись якнайкраще. (Розуміючи під цим те істинно добре, краще для якого за певних обставин може бути ворогом.)

Звичайно, є різні підходи до миру в усі часи і в усіх народів, їх лідерів. “Хочеш миру – готуйся до війни”, й думка про те, що як добро і зло, так мир і війна несуть в сукупності позитивний заряд для розвитку.

Як втримати мир? Чи досягнути того стану суспільної свідомості, при якому людина за сприятливих умов зростатиме: рівень якості її життя, як духовного, так матеріального?

Як поєднуються традиції Заходу і Сходу, Нового світу і Старих добрих часів у контексті дня нинішнього? Що таке глобалізація у своїй суті й звідки родом антиглобалісти?

Зрештою, яку роль у цих усіх життєпроцесах відіграє історія, й історик як її співтворець?

Питання, які циклічно поставали перед суспільствами й відповідно до викликів часу обрамлювались по-новому, набували особливого звучання.

Сьогодні рівень існуючого науково-технічного прогресу дозволяє говорити про, можливо, перехідні до наступного етапу, та по глибині перетворень – революційні, зміни в житті людини. Атом, опанування космічного простору, лазер, Інтернет, колосальні відкриття у фізиці, хімії, біології, медицині, т. д., досягнення економіки, культури, освіти кардинально змінюють життя. А попри те, такі зрушення людство уже зазнавало, скажімо, коли навчилось добувати вогонь, винайшло колесо і т. д.

Кожне історичне явище проглядається у просторі й часі. Ці два фактори впливають на сутність самого явища, наповнюючи його і результати, що спричиняють певні прийдешні події.

Єдність у різноманітті – відома теза сьогодення, яка має глибокий філософсько-психологічний резонанс (звучання). І мова тут не лише про земляків – представників різних країн і народів, а й сучасну науку загалом, Мужчину і Жінку, т. д., власне Людину.

Тісна переплетеність суспільно-політичних, економічних, культурних подій дедалі більш нагадує “ефект метелика”.

Вибори до парламенту 2012 викликають роздуми. Як і ситуація в Україні. Як зберегти ті особливості, Богом дані, ту автентичність, щоб становити цю рівноправну єдність, зберігаючи те маніття Себе.

Звернемось до молоді, яка, як зазначає Ярослав Франческа Барб’єрі: “... сьогодні відчуває кордони інакше, як колись... Часом навіть відчуваємо, що ми скрізь і ніде, що нам важко вкорінитись в одному колі людей, в одному конкретному суспільстві. Але це також дає можливість бачити різні країни, пізнавати характери різних народів. І, може, саме тому тим важливішим є зв’язок із власним корінням. І тим гостріше відчувається потреба боротьби за своє право на участь у перетворенні держави і в побудові демократичних основ того суспільства, в якому вкорінені наші родинні зв’язки, наша пам’ять роду, наш культурний досвід, наші національні почуття” [4, с. 7].

Пропонована стаття написана в історіософському контексті й спрямована озвучити певні проблеми сучасності, сподіваючись, що це крок до забезпечення найповнішого вияву Людини, Народу, Країни у Всесвіті. Адже змінити власну реальність можна лиш тоді, коли її побачиш і провідчуєш.

Показово, що питання, як “жити разом” у сучасному європейському просторі озвучено у доповіді Групи видатних осіб Ради Європи, представленій на міністерській сесії Ради Європи у Стамбулі 11 травня 2011 року. На думку експертів, основним принципом спільного буття є взаємоповага і розуміння, міжкультурний діалог і освіта, а з метою сприяння культурі співжиття разом в різноманітній, але інтегрованій громаді потрібно розвивати всі форми міжкультурного діалогу, що може відкрити шляхи для максимального контакту й обміну між людьми різних культур та ідентичностей. Серед ризиків дня: зростання нетерпимості, підтримки ксенофобських і популістських партій, дискримінація, існування фактично безправного населення, паралельні спільноти, ісламський екстремізм, втрата демократичних свобод, можливе зіткнення “свободи віровизнання” і свободи самовираження. Як відповідь – 17 “керівних принципів” для глибокого розуміння принципу різноманітності, що лежить в основі моделі гармонійного суспільного розвитку сучасної Європи. Названо й рушіїв змін: освітяни, засоби масової інформації, роботодавці та профспілки, громадянське суспільство, церкви та релігійні групи, відомі особи та “взірці для наслідування”, малі й великі міста, країни-члени, європейські та міжнародні інституції; подано вказівки до дій (стратегічні й конкретні рекомендації). Результати доповіді “Жити разом: поєднання різноманіття і свободи в Європі XXI століття” вагомими й актуальними як для європейських країн, які стали нині притулком для значної кількості іммігрантів, так для тих, що можуть зіткнутися з таким викликом [5]. А тематика на порядку дня з часу створення світу.

“In varietate concordia” (Єдність у різноманітті) звучить сьогодні девізом Європейського Союзу. І означає, що завдяки ЄС мешканці європейських країн поєднуються у співпраці заради миру і добробуту, а численні культури, традиції та мови держав Європи є безцінним активом цього континенту [6]. До речі, “Єдність у різноманітті” (Unity in Diversity) є гаслом і Гаутенгу (ПАР) [7], й Індонезії (давньоаяванське “Bhinneka Tunggal Ika”) [8], що доволі символічно.

Повертаючись до Премії Миру Альфреда Нобеля 2012-го року. “Єдність у різноманітті” визнана співтовариством як модель збереження миру та безпеки у світі. “Жахливі страждання у період Другої світової війни продемонстрували необхідність оновлення Європи. За 70 років Німеччина і Франція воювали у трьох війнах. Сьогодні війну між обома

країнами неможливо уявити. Це доводить, що завдяки цілеспрямованим зусиллям з розбудови взаємодовіри історичні вороги можуть стати близькими партнерами”, – йдеться у заяві Нобелівського комітету [9]. Попри критику євроскептиків, ЄС названо одним з найуспішніших мирних проектів після Другої світової війни [9].

“Немає і не може бути держав, навіть найпотужніших, політика яких була б повністю незалежною з огляду на відносини зовнішні й міжнародні”, – писав Станіслав Буковецький, додаючи, що в міру поступу цивілізації настає розвиток і поглиблення цих зв'язків і взаємозалежностей [10, s. 466]. “Висіяне в ґрунт насіння – це окремі насінини, й кожна з них має власну долю, однак всі насінини одного виду; і всіх кидає у ґрунт один Сівач у надії зібрати врожай”, – нагадував Притчу про Сівача у розділі “Диференціація у процесі розвитку” “Дослідження історії” Арнольд Дж. Тойнбі [11, с. 244]. При цьому попередньо наголосивши: “... сказали вже досить для доведення того факту, що диференціація має місце, і ми наразилися б на небезпеку втратити почуття міри, якби знехтували не менш очевидний і більш значущий факт, що розмаїття, представлене в людських інституціях, – це явище поверхневе, яке маскує глибинну єдність, не завдаючи їй шкоди” [11, с. 244].

Нині миротворча діяльність вбачається як “військово-політична й економічна діяльність суб'єктів міжнародних відносин, здійснювана відповідно до мандату організацій міжнародних або регіональних (ООН, ОБСЄ) і спрямована на запобігання, вирішення або постконфліктне врегулювання між- або внутрішньодержавних конфліктів з метою міжнародної безпеки, стабільності й усунення загрози миру” [12, с. 449].

Є датований Міжнародний день Миру, що встановлений резолюцією Генеральної Асамблеї ООН від 30 листопада 1982 р. і відзначався в 3-й вівторок вересня, згідно резолюції 55/282 від 7 вересня 2001 р. – починаючи з 2002 р. щорічно 21 вересня [13]. Означений з 1986 р. Ходьбою Миру за ініціативи філософа-миротворця Шрі Чинмоя, учасники якої бачать у ній можливість для людей усіх національностей, культур і ідеологій сконцентруватися на якостях людського духу, що формують основу для встановлення міцного миру [13]. Звісно, прагнеться до усіх мирних днів у світі, та, зважаючи на реалії, цей добрий намір радше перегукується з теорією вічного миру – впливовою утопічною ідеєю Епохи Просвітництва (підхоплена вслід за Сьюллі Сен-П'єром, Іммануїлом Кантом, ін.), що є одним з проявів християнського віровчення, і водночас попередницею сучасних глобалістичних концепцій, зокрема теорії глобального суспільства.

Принагідно згадаємо теорію мотивації Абрахама Гарольда Маслоу, де потреба в безпеці посідає другу сходинку (усі людські потреби американський психолог розташував у вигляді піраміди – від нижчих до вищих шаблів: фізіологічні; у безпеці; в належності й любові; в повазі; пізнавальні; естетичні; в самоактуалізації) [12, с. 430].

Напрацьовані чудові документи, створені організації, а питання залишаються відкритими. Тут варто наголосити! Бодай згадати приклади створення Ліги Націй, Організації Об'єднаних Націй й інших потужних різнорівневих організацій, покликаних сприяти збереженню миру на планеті, забезпеченню ефективних умов для виявлення кращих рис й діяльності кожного народу. Бачення їх і дійсність практики життя не завжди співпадали.

Історія світу – значною мірою історія воєн і конфліктів. У ХХІ ст. гостро постала проблема боротьби з міжнародним тероризмом [14, с. 177–191].

Спостерігаємо агресію, що виходить на противагу, кризу мультикультуралізму, відповідно – спроби сприйняти її як момент істини і врегулювати ситуацію міжкультурною взаємодією [15, с. 312–315].

“Ядро”, “напівпериферія”, “периферія”, згідно думки американського теоретика Іммануїла Моріса Валлерстайна складають нинішній світ у своїй архітектурі. “У нинішньому світі “ядро” у образі США володіє могутньою ресурсною й інфраструктурною силою капіталу. Це зона досить поміркованої і комфортабельної монополізації ринків, де ресурсів, як правило, більш-менш достатньо для всіх помітних учасників ринку. Серед ділових кіл можлива договірна, навіть підкреслено цивілізована поведінка. Принаймні у їх

розпорядженні є надзвичайно ефективний апарат координації, що дозволяє уникати соціальної напруженості.

Це принципово відрізняє “ядро” від периферії, де олігархи постійно втягнуті в переділ влади і власності, жорстко інтригують один проти одного, не дозволяючи оформитися сильній владі, щоб не потрапити під неї. Периферія є зона, звідкіля ресурси утікають, оскільки нема ради їх утримати” [15, с. 315]. До слова, теорія Валлерстайна опонує формаційним та цивілізаційним підходам і претендує на формулювання нової парадигми суспільного поступу [12, с. 84].

195 країн-держав [16] і різних режимів, святкових днів і буднів життя. 7 млрд мешканців Земної кулі (згідно з підрахунками ООН на 31.10.2011 [17]), доволі нерівномірно розселених, що спричинене низкою взаємозв’язаних чинників: природних, історичних, демографічних, соціально-економічних і т.д.

Кількість людей збільшується загалом (станом на 11.07.2012 – 7 млрд 57 млн 608 тис. [18]), та у європейських країнах спостерігаємо дещо іншу ситуацію. Природно-кліматичні явища наповнюють людину, і завдають прикростей.

Як відповідь може бути усвідомлення процесів і регульованість ноосфери як сучасної стадії розвитку біосфери, пов’язаної з появою в ній людства, системи, складеної усіма розумами, що взаємодіють, на планеті у Всесвіті. Особливо зважаючи на її другу стадію – що свідомо удосконалюється спільними зусиллями людей в інтересах як людства, так і кожної окремої людини (Основні ідеї В. Вернадського про ноосферу викладені в монографії “Наукова думка як планетне явище” та у статті “Декілька слів про ноосферу”, де людство постає як могутня геологічна сила [19]).

Інформаційне поле притягує магнетизмом, нові можливості породжують нову людину. Виводиться на поверхню питання енергії, усвідомленого і практикованого знання.

Стрімко зростає значущість освіти і науки в житті людства, суспільства, індивідуальності. Сьогодні спостерігаємо інтеграцію наук, що є свідченням “єдності у різноманітті” у матеріальному вимірі, і Бога – Всюдисущого, як безпеку і порятунок – у духовному.

Ствердження спільних цінностей та їх єднання в усьому розмаїтті національних особливо звучить у кожному регіоні планети. Й, природно, в Україні. Починаючи із збереження і плекання української мови, традицій, культури. Тільки у вияві усієї повноти Себе, з опертям на автентіку, глибинне, національне можна скласти повноцінну, повноправну частку сучасного світу. Тієї єдності, що у різноманітті, істинно людського буття.

Як зауважує Ярослав Грицак: “...головна проблема в Україні та з Україною є не так із її суспільством, як із її політичним проводом, котрий не хоче чи не може використати той кредит довіри, що його він час від часу отримує після чергових виборів чи референдумів... основою стабільності в Україні є факт, що 1) більшість українських громадян поділяють дві цінності: українську ідентичність і прагнення до безпеки, та що 2) значною мірою ці цінності накладаються і доповнюють одна одну” [20, с. 186].

Єдність історичної пам’яті у конкретних спогадах індивідів узагалі на день нинішній видаються фантастичними. Простота викладу і складні теоретичні розрахунки у континуумі подій. Єдність земного у стихіях вогню, води, землі, повітря. А ще метал, камінь, дерево (хоч оволодіння ними відбувалось історично у зворотньому порядку) і т. д.

До речі, серед культурних символів єдності у різноманітті – світове дерево як уособлення єдності усього світу, своєрідна модель Всесвіту й Людини, де для кожної істоти, предмета чи явища є своє місце [21], Вічне Дерево Життя як універсальний класифікатор Всесвіту [22].

Людина завжди має право вибору. Інша справа, що не завжди легко цей вибір зробити [23, с. 201–214]. Отак і виявляється співучасть людини і світу.

Усі людські співтовариства мають свої специфічні картини світу, в яких у ролі основних і структуроутворюючих виступають різні фундаментальні фрагменти. Скажімо,

одна культура не надає істотного значення грошам (багатству), інша ж, як на фундаменті, буде на них усі сфери людських відносин. Кожен аспект життя будь-якого співтовариства несе на собі відбиток своєрідності картини світу – від відносин любові і ненависті до господарської поведінки чи деталей етикету. Іншими словами, будь-яке людське співтовариство вибудовує всеохоплюючу культурну структуру, що змінюється з плином часу – картину світу, яка супроводжує від юності до смерті. У ній відтворюється цілісність національного життя: природа, стихія, побут, фольклор, мова, образність поезії, співвідношення простору й часу та їхні координат: далечінь, широчінь, верх, низ, укіс, дорога тощо – тобто виявляється ніби набір, основний фонд національних цінностей, орієнтирів, символів, архетипів [24, с. 55–56].

Картина світу – це система рухливих Образів, кожен з яких має загальне уявлення і емоційне навантаження [24, с. 52]. І ключова постать – Людина. У цьому контексті цікава універсальна модель взаємодії макро- і мікрокосмів сфер духовного буття особистості, яку пропонує Олександр Клименюк, з врахуванням єдності механізмів протікання у духовній сфері людини процесів пізнання, навчання і когніції у загальному соціокультурному полі (в гіперсистемі) саморозвитку її особистості; структура моделі і зв'язки між її елементами є справедливими для описання закономірностей функціонування усіх без винятку сфер психічного начала індивіда: екзистенціальної, ментальної і трансцендентної [25, с. 123].

Є система, є бачення. А як з думкою Нассіма Ніколаса Талеба, що власне під Себе підбираються факти (помилка підтвердження або платонічне підтвердження)?.. [26].

Єдність у різноманітті – шлях мирний, толерантний, творчий. Це шлях сьогодення, за яким відкривається майбутнє. Якщо людство, звичайно, має намір туди потрапити.

Список використаних джерел

1. *Євросоюзу* дали Нобелівську премію миру в розпал кризи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bbc.co.uk/ukrainian/politics/2012/10/1>
2. *Лауреатом* Нобелівської премії миру 2012 року став ЄС, а не Тимошенко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gazeta.ua/articles/politics>
3. *Нобелівська* премія миру [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://wikipedia.org/wiki/>
4. *Барб'єрі Я. Ф.* Доктор Демос і Місіс Кратія / Ярослава Франческа Барб'єрі // День. – № 204–205. – 2012, 9–10 листопада. – С. 6–7.
5. *Жити* разом: поєднання різноманіття і свободи в Європі XXI століття / Пер. з англ. – Львів: Літопис, 2011. – 112 с.
6. *Європейські* символи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/what_eu/.../index_uk.htm
7. *Гаутенг* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://wikipedia.org/wiki/>
8. *Індонезія* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://wikipedia.org/wiki/>
9. *Євросоюз* став лауреатом Нобелівської премії миру–2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [www: dw.de/dw/article/0,,16301546,00.html](http://www.dw.de/dw/article/0,,16301546,00.html)
10. *Kornat M.* Polityka równowagi 1934–1939. Polska między Wschodem a Zachodem / Marek Kornat. – Kraków: Wydawnictwo ARCANA, 2007. – 500 s.
11. *Тойнбі А.* Дослідження історії / Арнольд Дж. Тойнбі. – Т.1 / Пер. з англ. В. Шовкуна. – К.: Основи, 1995. – 614 с.
12. *Політична* енциклопедія / Редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. – К.: Парламентське видавництво, 2012. – 808 с.
13. *Міжнародний* день миру [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://wikipedia.org/wiki/>
14. *Бруз В. С.* Роль ООН у врегулюванні міжнародних конфліктів і в боротьбі проти тероризму / Володимир Семенович Бруз. – К.: ВПК “Експрес-Поліграф”, 2010. – 224 с.
15. *Ткаченко В.* Криза мультикультуралізму і проблеми єдиного освітнього простору / Василь Ткаченко // Україна–Європа–Світ. Міжнародний збірник наукових праць. Серія: Історія, міжнародні відносини / Гол. ред. Л. М. Алексієвць. – Вип. 6–7: 20-й річниця Незалежності України присвячується. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2011. – С. 308–323.
16. *Країни* світу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.geograf.com.ua/countries/>
17. *Населення* Землі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://wikipedia.org/wiki/>
18. *Загальна* кількість жителів Землі впевнено перевищила 7 мільярдів людей [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vgoles.com.ua/svit/news/412html>
19. *Ситник К.* Ноосфера: міфи і реальність / Костянтин Ситник. – Вісник НАН України. – 2003. – № 5. – С. 45–53.
20. *Грицак Я.* Страсті за націоналізмом: стара історія на новий лад / Ярослав Грицак. – К.: Критика, 2011. – 352 с.
21. *Дерева-символи* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://about-ukraine.com/>
22. *Яремчук О. В.* Світове дерево як універсальний класифікатор Всесвіту в міфолого-релігійних традиціях [Електронний ресурс] / Оксана Василівна Яремчук. – Режим доступу: <http://forum.onu.edu.ua/index.php?topic=5080.0>
23. *Клименюк А.* Латентний парадокс человеческого бытия / Александр Клименюк // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія / За заг. ред. проф. М. М. Алексієвця. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2006. – Вип. 3. – С. 201–215.
24. *Юрій М. Ф.* Україна найдавнішого часу – XVIII століття: цивілізаційний контекст пізнання / М. Ф. Юрій, Л. М. Алексієвць, Я. С. Калакура, О. А. Удод. – Тернопіль: Астон, 2012. – Кн. I. – 700 с.
25. *Клименюк А.* Синергетические архетипы саморазвития личности и социально-исторических процессов / Александр Клименюк // Україна–Європа–Світ. – Вип. 3: Міжнародний збірник наукових праць. Серія: Історія, міжнародні відносини / Гол. ред. Л. М. Алексієвць. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2009. – С. 117–133.
26. *Тaleb Н.* Чёрный лебедь. Под знаком непредсказуемости / Нассим Николас Талеб. – М.: КолЛибри, 2009. – 528 с.

Леся Алексиевц

**УКРАИНА–ЕВРОПА–МИР: “ЕДИНСТВО В МНОГООБРАЗИИ” КАК ОТВЕТ НА ВЫЗОВЫ
XXI В. (ЭССЕЙ)**

В статье предлагается авторское видение “единства в многообразии” как ответа на вызовы современности в пространственном концепте Украина–Европа–Мир.

Ключевые слова: Украина, Европа, Мир, единство, многообразие, Человек.

Lesya Alexiyevets

**UKRAINE–EUROPE–WORLD: “UNITY IN DIVERSITY” AS A RESPONSE TO THE
CHALLENGES OF THE 21ST CENTURY (AN ESSAY)**

The paper presents the author’s vision of “unity in diversity” as a response to challenges of the present in spatial concept “Ukraine–Europe–World.”

Key words: Ukraine, Europe, World, unity, diversity, Man.